

คำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

AN ANALYSIS OF TEACHING AND PRACTICE OF INSIGHT MEDITATION OF PHRAAJARNMUNBHURIDATTO

ภุชวชิร สุขเสน¹, บรรพต แคโฮสง²,

Patchavat suksen¹, Banpoth Khathaisong²

วิเชียร ชาบุตรบุญทริก³, สมคิด สุขจิต⁴, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์⁵,

Vician Chabutbuntarik³, Somkit Sukchit⁴, Isarapong Kraisin⁵

พระครูปัญญาสารบัณฑิต⁶, พระปลัดกิตติ ยุตติโร⁷

Phrakhrupanyasarapandit⁶, Phrapalad Kitti Yuttitharo⁷

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์¹⁻⁷

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College¹⁻⁷

E-mail: Phatcha@gmail.com

ได้รับบทความ: 8 กันยายน 2563; แก้ไขบทความ: 30 กันยายน 2563; ตอปรับตีพิมพ์: 12 ตุลาคม 2563

Received: September 8, 2020; Revised: September 30, 2020; Accepted: October 12, 2020

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่องวิเคราะห์หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต 2) เพื่อศึกษาอิทธิพลหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตที่มีต่อสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาคุณค่าจากหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบลงพื้นที่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่านมี 2 ลักษณะ คือ 1) คำสอนที่ท่านประพันธ์ คือ ชั้นระวิมุตติสังฆคิธรรมและบทธรรมบรรยาย 2) คำสอนที่ศิษยานุศิษย์จดบันทึกไว้ เช่นมุตโตทัย ส่วนแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของท่านจัดอยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมแบบพุทธตามแนววิธีการปฏิบัติมหาสติปัฏฐาน อิทธิพลหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่านที่มีต่อสังคมไทย แบ่งเป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) อิทธิพลต่อคณะสงฆ์ทั้งฝ่ายธรรมยุติกและมหานิกาย 2) อิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนทั้งในและต่างประเทศ คุณค่าจากหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐาน เกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของท่านกล่าวคือความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ปฏิบัติในการปฏิบัติกรรมฐาน ทำให้มีสำนักวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่นทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และฝ่ายมหานิกายเกิดขึ้นมากมาย

คำสำคัญ: หลักคำสอน, แนวการปฏิบัติ, วิปัสสนากรรมฐาน, หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

Abstract

Research report on title “An Analysis of Teaching and Practice of Insight Meditation of Phra-ajarnMunBhuridatto” aims; 1) to study of teaching and practice of PhraAjarnMunBhuridatto, 2) to study of influence of teaching and practice of PhraAjarnMunBhuridatto to Thai society, 3) to study of value of teaching and practice of PhraAjarnMunBhuridatto. The research is qualitative research by interview to collect field datum. The result found that: His teaching and practice of meditation are of two types; 1) the teaching which composed by him as Khandhavimuttisamungi and Dharma narrative, 2) the teaching which recorded by pupil as Muttotthai. The technique in his practice of meditation is grouped in the school of “Buddho” meditating according to practical method of four foundations of mindfulness (*satipatthana*). The influence of his teaching and meditation to Thai society is divided two major areas as; 1) influence to the Order in both Dhammayuttika and Mahanikaya sects, 2) influence on both local and foreign Buddhist. The value of teaching and meditation caused by his practice such as strictest to Dhamma and Discipline and practice of meditation resulting the Dharma center of PhraAjarnMun lineage was organized in both Dhammayuttika and Mahanikaya sects of Buddhism.

Keywords: Teaching, Practice, Meditation, PhraAjarnMunBhuridatto

บทนำ

เป็นความจริงที่ว่า ปุณชนทุกคนรักสุขเกลียดทุกข์ และในโลกของเรานี้มนุษย์ชาติพยายามที่จะบรรเทาหรือกำจัดให้สิ้นไปซึ่งความทุกข์ และแสวงหาความสุขอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ความพยายามของมนุษย์นี้ส่วนใหญ่มุ่งไปที่การแสวงหาความสุขทางกาย โดยอาศัยวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามความสุขขึ้นอยู่กับทัศนคติและจิตใจ ซึ่งมีบุคคลจำนวนน้อยมากให้ความสำคัญกับการใส่ใจเพื่อพัฒนาจิต และยังมีบุคคลจำนวนน้อยลงไปอีกที่จะลงมือปฏิบัติธรรมเพื่อฝึกจิตอย่างจริงจัง

เพื่อแสดงให้เห็นตัวอย่างในประเด็นนี้ เราอาจมองไปที่พฤติกรรมการรักษาความสะอาด และดูแลร่างกายที่เห็นกันอยู่โดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อให้ได้มาซึ่งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพทางวัตถุ พัฒนาการทางโทรคมนาคม ขนส่ง ตลอดจนการป้องกันและรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ความ

พยายามเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนเป็นการมุ่งรักษาและเสริมสร้างร่างกายและคงต้องยอมรับว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญจริง ๆ อย่างไรก็ตามการพยายามของมนุษย์และความสำเร็จเหล่านี้ คงไม่อาจบรรเทาหรือกำจัดความทุกข์ให้สิ้นไป ซึ่งเป็นความทุกข์อันเกิดจากความชราและมรณะ ความขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกหรือปัญหาทางเศรษฐกิจได้ โดยรวมถึงการไม่อาจสนองความต้องการ หรือความปรารถนาได้ทั้งหมด ความทุกข์เหล่านี้ไม่อาจจะเอาชนะได้ด้วยวัตถุ แต่จะเอาชนะได้ต้องอาศัยการฝึกฝนและการพัฒนาจิตเท่านั้น

ดังนั้น จึงสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนและในทันทีว่าวิธีการที่ถูกเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการที่จะฝึกฝนสร้างความสงบและบริสุทธิ์ให้แก่จิตใจอย่างได้ผล วิธีดังกล่าวจะพบได้ในมหาสติปัฏฐาน

สูตร ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ ที่ทรงเทศนาไว้ 2,500 กว่าปีมาแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานเพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ(วิ.มหา.(ไทย) 2/373/359) ฐานที่ตั้งทั้งในการเจริญสติ ได้แก่ (1) การเจริญสติที่อาศัยร่างกายเป็นอารมณ์ (2) การเจริญสติที่อาศัยความรู้สึกเป็นอารมณ์ (3) การเจริญสติที่อาศัยจิตเป็นอารมณ์ (4) การเจริญสติที่อาศัยสภาพธรรมต่าง ๆ ที่เป็นอยู่โดยอาการที่ปราศจากสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นอารมณ์

ในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้น พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “จงหมั่นระลึกรู้ กาย เวทนา จิต และธรรม เป็นอารมณ์” แต่หากปราศจากคำแนะนำจากอาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์ คงจะไม่ง่ายนักสำหรับปุถุชนคนธรรมดาที่จะปฏิบัติตามแนวทางเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องเป็นระบบ จนก่อให้เกิดความก้าวหน้าของสมาธิและปัญญาญาณได้ การเจริญสติปัฏฐานสี่จึงเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับทุกคน กระบวนการในการเจริญสติปัฏฐานสี่ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าการเจริญกรรมฐาน ซึ่งแบ่งออกเป็นสองประการคือ สมถกรรมฐาน กรรมฐานที่เป็นอุบายทำให้สงบใจและวิปัสสนากรรมฐาน กรรมฐานที่เป็นอุบายทำให้เกิดปัญญา และกรรมฐานทั้งสองประการนี้ได้มีนักปราชญ์รจนาไว้อย่างเป็นระบบในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญสำหรับศึกษาหลักการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา

ปัจจุบันหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย แบ่งเป็น 5 สาย ตามสำนักใหญ่ๆ คือ สายพุทโธ สายอานาปานสติ สายยุบพอง สายรูปนาม และสายสัมมาอรหัง (ศูนย์ประสานงานสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งประเทศไทย(ศปท.) สนง.วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, 2555) หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระสายพุทโธ ท่านเป็นพระนัก

ปฏิบัติที่ได้รับการถ่ายทอดแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานมาจากหลวงปู่เสาร์ กนตสีโล(พระครูวิเวกพุทธกิจ) ท่านได้รับการเทิดทูนบูชา จากบรรดาศิษยานุศิษย์ และพุทธศาสนิกชนที่สนใจในการปฏิบัติธรรมว่าเป็นพระอาจารย์วิปัสสนาชั้นเยี่ยมในยุคสมัยกึ่งพุทธกาล คือ ยุคสมัยปัจจุบันจากจริยาวัตรข้อปฏิบัติของท่าน รวมทั้งของลูกศิษย์ เช่น หลวงปู่สุวรรณ หลวงปู่สิงห์ หลวงปู่มหาปิ่น หลวงปู่แหวน หลวงปู่ชา หลวงปู่ตุล เป็นต้น ที่ได้รับการสั่งสอนอบรมตามแนวทางของท่าน ล้วนแต่มีความงดงามและเคร่งครัดในพระธรรมวินัยอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และจากเนื้อธรรมที่หลวงปู่ได้แสดงในโอกาสต่างๆ เป็นธรรมชั้นสูง ถึงแก่นธรรม ถึงใจของผู้ได้ฟังได้รู้ตลอดมา คณะผู้วิจัยเห็นว่าถ้าได้ศึกษาหลักคำสอนและข้อวัตรปฏิบัติของท่านอย่างใคร่ครวญ จะไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยใดๆ ในองค์ท่านว่าสมควรจะตั้งอยู่ในภูมิธรรมขั้นใด รวมทั้งไม่สงสัยกับคำกล่าวที่ว่า “หลวงปู่มั่น ฐริทัตโต เป็นพระอรหันต์ในยุคกึ่งพุทธกาล” เพราะหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติข้อวัตรปฏิบัติของท่านเป็นหลักฐานยืนยันให้ผู้ปฏิบัติธรรมมั่นใจได้ว่า มรรค ผล และพระนิพพาน จะไม่หมดสิ้นไปตราบเท่าที่ยังมีผู้ปฏิบัติตรงตามแนวคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาวิเคราะห์หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต เพื่อจะได้ทราบถึงหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่าน อิทธิพลและคุณค่าคุณค่าที่ได้จากหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของท่าน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ฐริทัตโตที่มีต่อสังคมไทย
3. เพื่อศึกษาคุณค่าจากหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ฐริทัตโต ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นสำรวจเอกสารเป็นขั้นการสำรวจเอกสารต่างๆ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา รายงานการวิจัย ตำรา วารสารและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2. ฉนสร้งครื่องมือการวจย โดยการศกษาเอกสารที่เกยวข้งกับงานวจย ฉนนสร้งครื่องมือวจยโดยการทาแบบสัฆภาษณฉงลลค โดยสัฆภาษณศษยานุศษยสยหลวงปุมัน ฎรทตโต
3. ฉนเกบรวรรมข้อมล ผู้วจยได้เกบรวรรมข้อมลโดยใช่วธการบันทกข้อมลต้งฉนคยอความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อมลเดม บันทกโดยลตข้อมลเป็นข้อมลของผู้วจยเอง คัดลคข้อมลเป็นข้อมลที่ผู้วจยต้องการอ้างฉงเพื่อสนบสนุนความคิดของผู้วจยข้อมลที่เป็นพุทพจนที่ปรากฎอยู่ในพระไตรปฎก
4. ฉนตรวสอบความฎตองของข้อมล เมอได้ข้อมลมาแล้วก่อนการวเคราะห์ผู้วจยได้ตรวสอบความฎตองของข้อมล โดยตรวสอบแหล่งที่มาของข้อมล เมอได้ตรวสอบเรยบร้อยแล้วฉนนำมาจัดเรยงลำดับก่อนและหลังเรยงตามวัตฎประสงคของการวจยเพื่อนำไปสู่ฉนตอนการวเคราะห์ข้อมลต่อไป
5. ฉนวเคราะห์ข้อมล วเคราะห์ข้อมลโดยการพรณนาวเคราะห์
6. ฉนสรุปล ผลเมอวเคราะห์ข้อมลสำเร็จเรยบร้อยแล้ว ผู้วจยนำผลที่ได้จากการวเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปลเพื่อนำไปสู่ฉนตอนการเชยนรายงานการวจยต่อไป
7. ฉนเชยนรายงานการวจย ผู้วจยได้เชยนรายงานการวจยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการวจยของสถาบันวจยพุทศาศตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวจย

หลักคำสอนของหลวงปุมัน ฎรทตโต มี 2 ลักษณะ คย 1) คำสอนที่ท่านประพนธ์หรือเรยบเรยงเอง มี 2 เรยง คย ฉนระวมิตสเมม้งศธรรมและบทธรมบรยาย 2) คำสอนที่ศษยานุศษยจดบันทกไว้ แบ่งเป็น 2 แบบ คย ก) เป็นบันทกเรยงราวสั้นๆ ทำนองบันทกใจความของพระธรรมเทศนาหรือโอวาทในโอกาสต่างๆ มี 2 ชุด คย (1) มุตโตทย (2) ธรรมเทศนาของพระอาจารย์ม้น ฎรทตโต ข) เป็นการบันทกโอวาทหรือคำสอนสั้นๆ ที่ศษยแต่ละท่านผู้ได้ฟังแล้วจดบันทกไว้ บันทกฉนมี 3 ชุด คย (1) ปกณณกรรมของท่านพระอาจารย์ม้น เป็นการรวรรมบันทกของศษยหลายท่าน (2) ธรรมโฆวาท เป็นการรวรรมบันทกเบ็ดเตล็ดของศษยานุศษยหลายรูปที่ได้รับฟังโอวาทธรรมจากท่าน (3) ฎรทตตมโฆวาท เป็นการรวรรมบันทกจากลुकศษยหลายรูปเช่นกัน ส่วนแนวทางการปฎบตกรรมฐานของหลวงปุมัน ฎรทตโต ฉน จดอยู่ในสำนักปฎบตกรรมแบบพุทโธ ตามแนววธการปฎบตศตปฎฐาน ซึ่งได้รับการสืบทอดจากศษยานุศษยเรยมาจนถึงปัจจุบันวธการสอนธรรมท่านมีแนวการสอนตามการปฎบตกรรมทั้งในส่วนของพระภคษุสงษสามณรและฆราวาส ซึ่งคำสอนหรือโอวาทเรยงมุตตธรรม ของหลวงปุมันเป็นคำสอนที่ม่งให้ศษยานุศษยเข้าใจธรรมภาคปฎบตและฉนตอนของการปฎบต รวมทั้งให้กำลังใจหรือเข้าใจผู้ปฎบตให้เกิดความอุตสาหะในการปฎบต โดยยึดหลักศล สมาน และปญญา เป็นแนวทางการปฎบตที่สำคัญ ซึ่งคำสอนปฎบทาของหลวงปุมัน เน้นการ

ปฏิบัติให้ชื่อตรงต่อพระธรรมวินัย ด้วยการปฏิบัติตนให้เคร่งครัดต่อศีลหรือพระวินัยที่ตนสมำทาน การเจริญสมาธิและวิปัสสนาต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่ย่อท้อ ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดำเนินการตามแนวทางของกรรมฐาน

หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตมีอิทธิพลต่อสังคมไทย 2 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) ในด้านคณะสงฆ์ ในระยะเริ่มแรกที่หลวงปู่มั่นเริ่มการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และจาริกแสวงวิเวกไปในที่ต่างๆนั้น ท่านได้รับการต่อต้านและถูกมองไปในทางที่ผิดการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของหลวงปู่มั่นนั้นเป็นสิ่งใหม่และไม่ใช่ที่คุ้นเคยของพระภิกษุ สามเณรทั่วไปในยุคนั้น แต่ด้วยความมุ่งมั่นในการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยโดยไม่ ใส่ใจต่อสายตาและคำกล่าวหาที่ผิดๆของผู้ที่ไม่รู้ไม่เข้าใจ จึงทำให้หลวงปู่มั่นผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆมา ได้ด้วยดี กระทั่งแนวทางปฏิบัติของท่านได้เป็นที่ยอมรับและนิยมแพร่หลายไปในหมู่พระภิกษุ สามเณรอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันได้แพร่หลายไปยังนานาประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็น ว่าหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของท่านมีอิทธิพลส่งผลต่อคณะสงฆ์ทั้งฝ่าย ธรรมยุติกนิกายและมหานิกายเป็นอย่างมาก และ 2) ในด้านพุทธศาสนิกชนทั่วไป พบว่า ใน ระยะแรกๆ ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภาพของพระกรรมฐานเป็นของแปลก และเป็นที่ยหวาดกลัวระแวงสงสัยของชาวบ้านทั่วไป ทั้งนี้เพราะกิริยาท่าทางของพระกรรมฐานนั้น แตกต่างไปจากพระภิกษุสามเณรทั่วไป คือห่มจีวรสีกรัก หรือสีน้ำตาลหม่น ซึ่งพระเณรทั่วไปไม่ใช้กัน กิริยาสำรวมเคร่งขรึม ไม่ค่อยคลุกคลีกับชาวบ้าน ฉันในบาตร ฉันหนเดียว ชอบอยู่ในที่สงัดเช่น ใน ป่า ในป่าช้า ซึ่งคนทั่วไปเขาไม่อยู่กัน เวลาเดินทางบ่าข้างหนึ่งก็แบกกลดซึ่งเป็นเหมือนร่มขนาดใหญ่ กว่าร่มชาวบ้านทั่วไป ในระยะแรกๆชาวบ้านทั่วไปจึงยังไม่เข้าใจเรื่องพระกรรมฐานและมองพระ กรรมฐานด้วยความรู้สึกที่ไม่ดี แต่เมื่อได้มีโอกาสสังเกตวัตรปฏิบัติของพระกรรมฐานและมีโอกาสทำ ความรู้จักคุ้นเคยจึงเริ่มมีความเข้าใจและสนใจจะธรรมปฏิบัติมากขึ้นเป็นลำดับและกลายเป็นความ นิยมในเวลาต่อมาภายหลังจากที่หลวงปู่มั่นได้มรณภาพ ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านก็ได้ปรากฏและ หลักคำสอนและแนวทางการปฏิบัติกรรมของท่านได้มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศอย่างมากมาย จนกระทั่งท่านได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกว่าเป็นบุคคลสำคัญของ โลก สาขาสันติภาพประจำปี 2563-2564

คุณค่าที่ได้เกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของหลวงปู่มั่น ในแง่ของความเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย ปฏิบัติในการปฏิบัติกรรมฐาน การสั่งสอนศิษยานุศิษย์ ที่สั่งสอนได้ตรงจริตอัธยาศัย มีความแตกฉาน ชำของในธรรมทั้งปริยัติและปฏิบัติ สามารถตอบปัญหาธรรมแก่ผู้ปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้งเข้าใจง่าย และมี ความสำรวมระวังกอปรัด้วยเมตตาธรรม คุณค่าที่เกิดขึ้นจากสาเหตุเหล่านี้ทำให้มีสำนักวิปัสสนา กรรมฐานสายหลวงปู่มั่นทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกายและฝ่ายมหานิกายเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งทั้ง 2 นิกายนี้ ได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักที่ท่านได้สั่งสอนเอาไว้ ในส่วนคุณค่าที่เกิดขึ้นต่อพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติตาม

หลักคำสอนของท่านนั้น ท่านจะแสดงทาน ศีล ภาวนาเป็นพื้นฐาน ด้วยเหตุว่าเป็นธรรมอันเป็นรากแก้วของความเป็นมนุษย์ และเป็นรากเหง้าของพระพุทธศาสนา การสอนฆราวาสท่านไม่ได้อธิบายลึกซึ้งไปกว่าฐานะของฆราวาส แต่หากฆราวาสนำหลักคำสอนของท่านไปปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดย่อมเกิดมรรคผลในชีวิต สร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ตามฐานานุรูปของแต่ละบุคคล หลวงปู่มั่นท่านเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นอาจารย์สอนธรรมทางวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีชื่อเสียงมีผู้เคารพนับถือมากมาย ท่านเป็นฐานที่พึ่งอันมั่นคงตลอดจนเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของเหล่าศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ตลอดเวลาในเพศบรรพชิต ท่านปฏิบัติตนจนกระทั่งเป็นแบบอย่างที่ดีอันจะหาผู้ใดเสมอเหมือนได้ยากยิ่งนัก หลังจากอุปสมบทแล้ว ท่านได้ปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนของพระศาสดาอย่างเคร่งครัดและได้ยึดถือธุดงค์วัตร อันเป็นปฏิบัติทออดอยาก มักน้อย สันโดษ ด้วยจริยวัตรอย่างงดงาม จนได้รับการยกย่องจากผู้มีศรัทธาทั้งหลายว่าเป็นพระผู้เลิศทางธุดงค์วัตร ท่านได้วางแนวทางในการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้แก่สมณะ และประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยแนวทางการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์นั้นควรพิจารณากายเป็นของสำคัญ หลังจากที่ท่านมรณภาพลงในปี พ.ศ. 292 ยังคงมีพระสงฆ์ที่เป็นลูกศิษย์ของท่านสืบต่อแนวทางการปฏิบัติของท่านสืบต่อมาโดยลูกศิษย์เรียกว่าพระกัมมัฏฐานสายวัดป่าหรือพระกัมมัฏฐานสายหลวงปู่มั่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หลักคำสอนและแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของท่านมีคุณค่าควรแก่การได้รับการยกย่องจากผู้มีศรัทธาให้เป็นพระอาจารย์ใหญ่สายวัดป่าสืบมาจนถึงทุกวันนี้

อภิปรายผลการวิจัย

หลักคำสอนของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต มี 2 ลักษณะ คือ 1) คำสอนที่ท่านประพันธ์หรือเรียบเรียงเอง มี 2 เรื่อง คือ ชั้นระวิมุตติสังฆคิธรรมและบทธรรมบรรยาย 2) คำสอนที่ศิษยานุศิษย์จดบันทึกไว้ แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต นั้น จัดอยู่ในสำนักปฏิบัติธรรมแบบพุทโธ ตามแนววิธีการปฏิบัติสติปัฏฐาน ซึ่งแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่นนี้ได้รับการสืบทอดจากศิษยานุศิษย์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันวิธีการสอนธรรมท่านมีแนวการสอนตามการปฏิบัติธรรมทั้งในส่วนของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและฆราวาส คือ ชั้น 5 ซึ่งคำสอนหรือโอวาทเรื่องมุตติธรรม ของหลวงปู่มั่นเป็นคำสอนที่มุ่งให้ศิษยานุศิษย์เข้าใจธรรมภาคปฏิบัติและขั้นตอนของการปฏิบัติรวมทั้งให้กำลังใจหรือเข้าใจผู้ปฏิบัติให้เกิดความอดสาหัสในการปฏิบัติ โดยยึดหลักศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ ซึ่งคำสอนปฏิบัติของหลวงปู่มั่น เน้นการปฏิบัติให้ชื่อตรงต่อพระธรรมวินัย ด้วยการปฏิบัติตนให้เคร่งครัดต่อศีลหรือพระวินัยที่ตนสมათาน การเจริญสมาธิและวิปัสสนาต้องทำอย่างต่อเนื่องไม่ย่อท้อ ในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดำเนินการตามแนวทางของกรรมฐาน 40 ประการ

หลักคำสอนและแนวการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตมีอิทธิพลต่อสังคมไทย 2 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) ในด้านคณะสงฆ์ ในระยะเริ่มแรกที่หลวงปู่มั่นเริ่มการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และจาริกแสวงวิเวกไปในที่ต่างๆนั้น ท่านได้รับการต่อต้านและถูกมองไปในทางที่ผิดการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางของหลวงปู่มั่นนั้นเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และไม่เป็นที่คุ้นเคยของพระภิกษุสามเณรทั่วไปในยุคนั้น แต่ด้วยความมุ่งมั่นในการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยโดยไม่ใส่ใจต่อสายตาและคำกล่าวหาที่ผิดๆของผู้ที่ไม่รู้ไม่เข้าใจ จึงทำให้หลวงปู่มั่นผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆมาได้ด้วยดี กระทั่งแนวทางปฏิบัติของท่านได้เป็นที่ยอมรับและนิยมแพร่หลายไปในหมู่พระภิกษุสามเณรอย่างกว้างขวางในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันได้แพร่หลายไปยังนานาประเทศ และ 2) ในด้านพุทธศาสนิกชนทั่วไป พบว่า ในระยะแรกๆของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภาพของพระกรรมฐานเป็นของแปลกและเป็นที่น่าหวาดกลัวระแวงสงสัยของชาวบ้านทั่วไป ทั้งนี้เพราะกิริยาท่าทางของพระกรรมฐานนั้นแตกต่างไปจากพระภิกษุสามเณรทั่วไป คือหมั่นจิวรสีกรัก หรือสั่นน้ำตาลหม่น ซึ่งพระเณรทั่วไปไม่ใช้กัน กิริยาสำรวมเคร่งขรึม ไม่ค่อยคลุกคลีกับชาวบ้าน ฉ้นในบาตร ฉ้นหนเดียว ชอบอยู่ในที่สงัดเช่น ในป่า ในป่าช้า ซึ่งคนทั่วไปเขาไม่อยู่กัน เวลาเดินทางบ่าข้างหนึ่งก็แบกกลดซึ่งเป็นเหมือนร่มขนาดใหญ่กว่าร่มชาวบ้านทั่วไป ในระยะแรกๆชาวบ้านทั่วไปจึงยังไม่เข้าใจเรื่องพระกรรมฐานและมองพระกรรมฐานด้วยความรู้สึกที่ไม่ดี แต่เมื่อได้มีโอกาสสังเกตวัตรปฏิบัติของพระกรรมฐานและมีโอกาสทำความรู้จักคุ้นเคยจึงเริ่มมีความเข้าใจและสนใจจะธรรมปฏิบัติมากขึ้นเป็นลำดับและกลายเป็นความนิยมในเวลาต่อมาภายหลังจากที่หลวงปู่มั่นได้มรณภาพ ชื่อเสียงเกียรติคุณของท่านก็ได้ปรากฏและหลักคำสอนและแนวทางการปฏิบัติกรรมของท่านได้มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและต่างประเทศอย่างมากมาย จนกระทั่งท่านได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลก สาขาสันติภาพเมื่อไม่นานนี้เอง ซึ่งสอดคล้องกับสุเชาว์ พลอยชุม (2549) ได้ศึกษาวิจัย “เรื่องสำนักวิปัสสนาสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต” ผลจากการวิจัยพบว่า พระอาจารย์มั่นเป็นศิษย์รุ่นที่ 3 ที่สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังผนวชเป็นพระภิกษุ เป็นผู้มีความรอบรู้ในวิปัสสนากรรมฐานทั้งเชิงปริยัติและปฏิบัติ ได้รับความเคารพยกย่องจากพระภิกษุสามเณรผู้เป็นศิษย์ว่า “พระอาจารย์ใหญ่” มีศิษยานุศิษย์ทั้งในคณะธรรมยุติและในคณะมหานิกาย ซึ่งศิษย์ทั้ง 2 คณะต่างปฏิบัติยึดมั่นตามแนวคำสอนและปฏิบัติของพระอาจารย์มั่น คือเคร่งครัดในพระธรรมวินัยสมาทานอดงดวัตรและปฏิบัติสมถกรรมฐานอย่างจริงจังและปฏิบัติสมถวัตรต่างๆ อย่างสม่ำเสมอโดยไม่แตกต่างกัน ศิษยานุศิษย์ของพระอาจารย์มั่น ทั้ง 2 นิกาย ต่างได้รับความนิยมนับถือจากพุทธบริษัททั่วไปเหมือนกัน เป็นเหตุให้เกิดวัดหรือสำนักวิปัสสนาสายพระอาจารย์มั่นทั้งฝ่ายธรรมยุติและฝ่ายมหานิกายกระจายไปทั่วทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสาขาของสำนักสำคัญ 2 สำนักคือ วัดประชาคมวนารามและวัดหนองป่าพง และส่วนใหญ่ร้อยละ 90 อยู่ในภาคอีสาน

พระธรรมและวินัยของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ทำให้เกิดคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาและสังคม คือ พระสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกา เกิดความเลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตามสิ่งที่ท่านสอนส่งผลให้เกิดสำนักวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่นขึ้นหลายแห่งทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรกำหนดเป็นนโยบายและแผนพัฒนาด้านวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต แก่ประชาชนผู้สนใจทั่วไป 2) รัฐบาลควรมีนโยบายให้ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ จัดกิจกรรมร่วมกันทุกเดือนในการ การรักษาศีล การอบรมจิตภาวนา การอบรมปัญญา และให้หน่วยงานของรัฐมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยยึดหลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ภาครัฐสามารถประยุกต์ผลวิจัยเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการฝึกอบรมส่วนงานต่างๆ 2) ภาคคณะสงฆ์ควรตื่นตัวด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อเป็นผู้นำทางด้านนี้ เพื่อเป็นทางเลือกของประชาชนที่ถูกต้อง แทนที่สำนักสงฆ์และฆราวาสที่ดำเนินการนอกรอบธรรมวินัย โดยนำแนวทางของหลวงปู่มั่นมาเป็นแบบอย่าง

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป เช่น 1) ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตกับแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานสายพม่า 2) ศึกษาแนวทางการเผยแพร่การปฏิบัติกรรมฐานของลูกศิษย์สายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุเชาว์ พลอยชุม. (2549). **สำนักวิปัสสนาสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต. รายงานการวิจัย. ศูนย์**

พุทธศาสตร์ศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปฐม และ ภัทรา นิคมานนท์. **ประวัติ ข้อวัตรและปฏิบัติ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต โครงการหนังสือ**

บูรพาจารย์ เล่ม 1. (10 กันยายน 2559)